

ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЯК ІНДИКАТОР ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

Метою статті є дослідження теоретичних положень співвідношення якості економічного зростання та економічного розвитку з метою розробки ефективної державної економічної політики спрямованої на забезпечення якості та високого рівня життя населення в державі. Відповідно до поставленої мети застосовувалися такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний - для формування мети та завдань дослідження; аналізу та синтезу – при вивченні підходів різних вчених до теоретичного обґрунтування понять «економічне зростання» і «економічний розвиток»; діалектичний метод – при узагальненні матеріалів, обґрунтуванні результатів дослідження та формулюванні висновків. Розглянуто теоретичні засади якісного економічного зростання, яке має базуватись на процесах інтенсифікації економічного розвитку держави за рахунок чинників, що забезпечать не тільки кількісне зростання, а й якісні зміни. Обґрунтована об'єктивна необхідність розробки концепції нової якості економічного зростання та переходу національної економіки до стратегії випереджаючого розвитку на інноваційно-інвестиційній основі. Доведено, що і для економічного розвитку, і для економічного зростання характерні спільні цілі – забезпечення якості та високого рівня життя населення в державі. Обґрунтовано, що економічне зростання виступає важливою умовою економічного розвитку, оскільки пов'язане з позитивною динамікою зміни абсолютних та відносних показників реального ВВП (на душу населення) та з формуванням соціально-економічних і екологічних умов для забезпечення якісних змін рівня життя населення. Отримані результати дослідження є основою подальшого розвитку наукових обґрунтувань щодо забезпечення якісного економічного зростання та ефективного економічного розвитку регіонів і країни загалом. Основні положення та висновки можуть бути використані у навчальному процесі вищих навчальних закладів.

Ключові слова: економічне зростання, економічний розвиток, якість економічного зростання, структурні зміни, якість життя.

ВСТУП

На сучасному етапі економічного розвитку України стали нагальними питання дослідження наявних тенденцій та закономірностей розвитку окремих територій, забезпечення умов та можливостей якісного економічного зростання. Саме якість зростання, що характеризується ефективністю використання ресурсів, підвищенням добробуту населення, використанням нових технологій і розвитком сфер, спрямованих на задоволення різноманітних потреб людини, стає реальним віддзеркаленням економічного розвитку країни [1].

Постановка проблеми. Стимулювання економічного зростання, підтримка його темпів на стабільному та оптимальному рівні є однією з найважливіших довгострокових цілей економічної політики уряду будь-якої країни протягом останніх десятиліть. Економічне зростання і економічний розвиток – дві категорії, які залежать, як від економічних, так і неекономічних факторів. Дослідження цих понять та показників, які їх характеризують, дають можливість оцінити реальний стан національної економіки, розробити ефективну державну економічну політику, зробити більш результативними регулюючі і координуючі економічні функції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили вітчизняні та зарубіжні економісти, зокрема: А. Гальчинський, В. Геєць, З. Герасимчук,

Б. Данилишин, Я. Жаліло, С. Коляденко, Л. Корнійчук, Р. Солоу, О. Попкова, Я. Тінберген, Р. Харрод, Й. Шумпетер та ін. Високо оцінюючи наукові напрацювання українських та зарубіжних учених з даної проблематики, слід зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні. Чітке й логічне визначення та розмежування понять «економічне зростання» і «економічний розвиток» сприятиме кращому розумінню, спрямуванню наукового аналізу в потрібне русло.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних положень співвідношення якості економічного зростання та економічного розвитку з метою розробки ефективної державної економічної політики, спрямованої на забезпечення якості та високого рівня життя населення в державі.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз еволюції теоретичних досліджень особливостей економічного зростання [2-6] дозволяє акцентувати увагу на таких моментах: по-перше, основний напрямок та зміст традиційних і сучасних теорій економічного зростання базується на визначенні факторів та джерел економічного зростання, регулювання яких дозволяє здійснювати розширене відтворення. При цьому додамо, що концепція економічного зростання як результату розширеного відтворення давно себе вичерпала; по-друге, в факторній системі відбуваються об'єктивні зміни в сторону домінування соціальних факторів, які

базуються на «гуманістичній», «антропогенній» парадигмі. Тому сьогодні постало питання про визначення нових якостей економічного зростання, що спрямовані не просто на розвиток виробництва, а на розвиток «індустрії добробуту», який розглядається як комплекс галузей економіки та сфер економічної діяльності, спрямованих на забезпечення високого рівня життя населення; по-третє, кожен напрям вивчення суті економічного зростання разом з загальними рисами характеризується специфічними, в результаті чого економічне зростання розглядається і аналізується в різних аспектах; по-четверте, поряд з традиційними типами економічного зростання (інтенсивним, екстенсивним, індустріальним і постіндустріальним) виділяють трансформаційний і трансакційний. Трансформаційний тип економічного зростання – це просте перетворення факторів виробництва в кінцевий результат (продукт). Трансакційний тип заснований на придбанні господарюючими суб'єктами нових інституційно-організованих зв'язків і відносин, що сприяють придбанню економічним зростанням нових соціально значущих властивостей і характеристик. За допомогою переходу на трансакційний тип економічного зростання створюється і вдосконалюється доцільний порядок між країнами світу, що включає більш вільну організацію суспільного виробництва; по-п'яте, відбувається поступова трансформація головної мети економічного зростання від «зростання заради зростання» до «зростання заради розвитку». Така постановка питання вимагає розробки концепції нової якості економічного зростання, яка має базуватися на процесах інтенсифікації економічного розвитку регіону за рахунок чинників, що забезпечать не тільки кількісне зростання, а й якісні зміни в структурі споживання і нагромадження та зміни соціальних параметрів розвитку територій. Ідентифікація та інтенсифікація дії чинників економічного зростання для певних етапів розвитку будь-якої економічної системи має не тільки сприяти активізації економічної діяльності в регіоні, а й розробці політики, спрямованої на прискорення цих процесів.

Еволюція економічного зростання – це поступова відповідь економічної системи на виклик довкілля, трансформація адаптивних типів економічного зростання в інноваційні типи. Виживання будується на прагненні економічної системи перейти на вищий щабель еволюції, до інноваційного типу розвитку, побудованому на реалізації інноваційної структури умов, ресурсів, факторів виробництва.

Нова якість економічного зростання і є вища ступінь еволюції економічного розвитку, оптимізація співвідношення інтересів на всіх рівнях господарства як усередині країни, так і за її межами і тому потребує вивчення як в просторі, так і в часі. Економічне зростання виступає важливою умовою розвитку, адже з одного боку, пов'язане з позитивною динамікою зміни абсолютних та відносних показників реального ВВП (на душу населення), а з іншого – з формуванням економічних, соціальних та природних умов для забезпечення якісних змін рівня та якості життя населення.

Однак, необхідно чітко розмежовувати поняття «економічне зростання» і «економічний розвиток», оскільки в економічних дослідженнях вони застосовувалися окремими авторами як синоніми. Слушно з цього приводу зазначає Я. Тінберген, що ці поняття сумісні між собою, але не тотожні. При подібному довільному спрощенні можуть бути проігноровані важливі риси розвитку [7, с. 89].

Економічний розвиток будь-якого соціально-економічного простору потрібно розглядати як незворотні та спрямовані якісні зміни складноорганізованої системи, що саморозвивається [8]. В цілому, економічний розвиток – це досить суперечливий процес, який не може відбуватися тільки прямолінійно, по висхідній лінії. Сам розвиток характеризується нерівномірністю, включаючи періоди зростання і спаду, кількісні і якісні зміни в економіці тощо. У випадку, коли розвиток є прогресивним, система набуває більш досконалого стану. Проте суспільний розвиток пов'язаний не тільки з прогресивними змінами і не обов'язково означає зростання, оскільки система може розвиватися і за відсутності зростання, зокрема, внаслідок переходу в новий або гірший стан. Тобто економічний розвиток є зміною системи взагалі, переходом від одного якісного стану до іншого. Додамо, що управління розвитком певної соціально-економічної системи спрямовується на забезпечення саме прогресивних змін, але в кризових умовах має також запобігати негативним змінам, що уповільнюють або відтермінують економічне зростання.

Таким чином, можна говорити про те, що економічний розвиток суспільства представляє собою багатоплановий процес, який охоплює економічне зростання, структурні зміни в економіці, удосконалення умов та якості життя населення [9, с. 42].

Отже, це дозволяє зазначити, по-перше, розвиток має місце і тоді, коли зростання не відбувається, але закладені передумови для зростання економіки в майбутньому. По-друге, економічний розвиток може виражатися і в структурних перетвореннях, які безпосередньо не призводять до економічного зростання. Наприклад, Й. Шумпетер під економічним розвитком розумів «...виготворення нового (або створення нової якості) блага, запровадження нового методу (способу) виробництва, освоєння нового ринку збуту, отримання нового джерела сировини (напівфабрикатів), проведення відповідної реорганізації на підприємстві» [10, с. 159]. По-третє, економічний розвиток може відбуватися і по низхідній лінії, коли не тільки відсутнє кількісне зростання, але йде процес зниження якості товарів та послуг. При цьому необхідно пам'ятати, що вивчення економічного зростання – є, без сумніву, центральною темою в питаннях економічного розвитку [11].

Разом з тим і для економічного розвитку, і для економічного зростання характерні спільні цілі, а саме – забезпечення якості та високого рівня життя населення в державі.

Сучасна наука вже не пов'язує економічний розвиток напряму з економічним зростанням, адже в практиці господарювання неодноразово виникала

ситуація не тільки економічного розвитку без економічного зростання, але і протилежна, тобто зростання без розвитку.

Протягом 2000-2008 рр. в Україні реальні темпи зростання були вищі у 3 рази (6,9% в середньому за період), ніж у таких розвинених країнах світу, як США – 2,3%, Японія – 1,4%, ЄС – 2,2% [12, с.33]. Основною причиною економічного зростання в цей період можна назвати збільшення завантаження наявних потужностей в економіці, створення сприятливих умов для стимулювання інвестиційної діяльності, зовнішню політику держави, яка сприяла реформуванню економіки. Також варто відзначити і такі фактори, як підвищення протягом даного періоду внутрішнього попиту на товари і послуги за рахунок збільшення реальних доходів населення, розширення експортних ринків. При цьому додамо, що зростання економіки в цей період в значній мірі було компенсаційним, відтворувальним.

За основними показниками соціально-економічного розвитку до регіонів-лідерів в цей період належали м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Київська, Полтавська, Одеська області. До регіонів з показниками розвитку нижче від середнього по Україні слід віднести Чернівецьку, Волинську, Житомирську, Тернопільську, Закарпатську області. Аналіз галузевої структури економіки високорозвинених регіонів країни свідчить про те, що провідну роль в господарстві цих територій займають галузі, пов'язані з видобутком і обробкою корисних копалин. Території, недостатньо багаті на такі ресурси, значно відстають у соціально-економічному розвитку.

Таким чином, все це тільки підтверджує сировинну спеціалізацію вітчизняної економіки, існування значних диспропорцій економічного розвитку, незначний рівень конкурентоспроможності економіки регіонів, нерівномірність інвестиційних процесів на регіональному рівні, несприятливі умови для розвитку людського капіталу. Тобто динамічний розвиток економіки України не супроводжувався структурними змінами в регіонах, а отже, мав екстенсивний характер, коли зростають традиційні потужні промислові центри та залишаються у стані стагнації регіони з більш низьким рівнем промислового потенціалу. Це свідчить про те, що в державі відбувалося зростання без розвитку. Досягнутий результат кількісного зростання ВВП не можна розглядати як реальні позитивні зрушення в економіці України, які здатні створити економічне підґрунтя для забезпечення стабільності та ефективності економічного та соціального розвитку

країни. І причиною цього слід вважати не тільки відсутність стабільної тенденції до зростання ВВП, а й інерційний, не системний характер українських реформ, які не створюють реальний «запас міцності» економічної системи країни. Вочевидь таке зростання не можна назвати ні сталим, ні перспективним для країни [13, с. 22]. Відсутність ефективної співпраці державних і регіональних органів управління з наукою, бізнес-освітою та ринковими структурами не лише не дозволяє розв'язувати проблеми пов'язані з забезпеченням ефективного економічного розвитку та якісного економічного зростання, але й сприяє виникненню нових, що ще більше ускладнює ситуацію.

Ситуація значно погіршилася в наступні роки через фінансово-економічну кризу (2008-2009 рр.) та події 2013-2014 рр., які спричинили зростання інфляції, рівня безробіття, кризи платежів, скорочення обсягів виробництва, девальвацію національної грошової одиниці, зниження життєвого рівня населення і т.д.

Така ситуація є загрозливою загалом для економічної безпеки держави й істотно підвищує ризики входження національної економіки до стадії перманентної економічної стагнації з поступовим переростанням, зважаючи на існуючі інфляційні процеси, у стадію стагфляції [14].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Підсумовуючи вищевказане констатуємо необхідність формування інноваційних цілей стратегічного планування в регіонах України, що забезпечать подолання стагнаційних тенденцій розвитку регіонів, формування сприятливого середовища для впровадження інновацій у всі сфери господарської діяльності з метою досягнення якісного економічного зростання та забезпечення ефективного економічного розвитку країни. Економічне зростання є важливою складовою економічного розвитку держави, оскільки пов'язане з позитивною динамікою зміни абсолютних і відносних показників реального ВВП та з формуванням соціально-економічних і екологічних умов, дозволяє забезпечити більш повне задоволення зростаючих потреб людини та суспільства в цілому. Досягнення стабільних темпів економічного зростання економіки України вимагає поступової та виваженої зміни характеру державної політики – від застосування антикризових заходів до реалізації комплексу стимулюючих важелів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коляденко С. В. Структурні зміни в економіці регіонів як запорука економічного зростання / С. В. Коляденко // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=485>.
2. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук // Економіка України: Політико-економічний журнал. – 2008. – №3. – С.84-91.
3. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук // Економіка України: Політико-економічний журнал. – 2008. – № 4. - С. 82-90.
4. Rejman K. Endogenous growth of territorial units / K. Rejman // Польша та Україна: Актуальні питання

економічного розвитку в контексті євроінтеграції та глобалізації: [зб. наук. пр.]. – Львів 2010. – С. 122-129.

5. Попкова Е. Г. Новое качество экономического роста и «воронки отсталости» / Е. Г. Попкова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.econ.asu.ru/lib/sborn/iesm2006/pdf/stat15.pdf>.

6. Томас В. Якість економічного зростання: Пер. з англ. / В. Томас, М. Дайлами, А. Дерешвар та ін.; наук. ред. пер. О. Кілієвич. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 350 с.

7. Тинберген Я. Пересмотр международного порядка / Я. Тинберген. – М.: Издательство Прогресс, 1980. – 360 с.

8. Горбачев В. В. Симметрия и асимметрия в их различных и физических проявлениях / В. В. Горбачев [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook131/01/part-008.htm#i1912>.

9. Экономическое развитие современной России / Под ред. Н.В. Яремчука. – М., 2005.

10. Шумпетер Й. Теория экономического развития. (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). Пер. с нем. Автономова В. С., Любского М. С., Чепуренко Л. Ю. / Й. Шумпетер – М.: Издательство Прогресс, 1982. – 455 с.

11. Stern N. The Economics of Development: A Survey / N. Stern // The Economic Journal. 1999. Vol. 99. Iss. 397.

12. Пирог О. В. Стратегічні перспективи економічного розвитку національної економіки України / О. В. Пирог // Бізнес інформ. – 2011. – №11. – С. 32-34.

13. Сімків Л. Є. Якісне економічне зростання в Україні, його оцінка та шляхи забезпечення / Л. Є. Сімків // Тернопіль: Інноваційна економіка. – Тернопіль, 2014 – №2 [51]. – С. 21-25.

14. Сацик В. І. Якісне економічне зростання в Україні: сучасний стан і шляхи забезпечення / В. І. Сацик // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=485>

Симків Лилия Евгеньевна

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ КАК ИНДИКАТОР КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКИХ РЕФОРМ

Целью статьи является исследование теоретических позиций соотношения качества экономического роста и экономического развития с целью разработки эффективной государственной политики, направленной на обеспечение качества и высокого уровня жизни населения в государстве. В соответствии с поставленной целью применялись такие методы экономических исследований: абстрактно-логический - для формирования целей и задач исследования; анализа и синтеза – при изучении подходов различных ученых к теоретическому обоснованию понятий «экономический рост» и «экономическое развитие»; диалектический метод – при обобщении материалов, обоснования результатов исследования и формулировке выводов. Рассмотрены теоретические основы качественного экономического роста, которое должно базироваться на процессах интенсификации экономического развития государства за счет факторов, которые обеспечат не только количественный рост, но и качественные изменения. Обоснована объективная необходимость разработки концепции нового качества экономического роста и перехода экономики страны к стратегии опережающего развития на инновационно-инвестиционной основе. Доказано, что и для экономического развития, и для экономического роста характерны общие цели - обеспечение качества и высокого уровня жизни населения в государстве. Обосновано, что экономический рост является важным условием для экономического развития, поскольку связан с положительной динамикой изменений абсолютных и относительных показателей реального ВВП (на душу населения) и формированием социально-экономических и экологических условий для обеспечения качественного изменения уровня жизни населения. Результаты исследований являются основой дальнейшего развития научных исследований для обеспечения качества экономического роста и экономического развития регионов и страны в целом. Основные положения и выводы могут использоваться в учебном процессе в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: экономический рост, экономическое развитие, качество экономического роста, структурные изменения, качество жизни.

Simkiv L.

ECONOMIC GROWTH AS AN INDICATOR OF QUALITY OF ECONOMIC REFORMS

Theoretical positions of the quality of economic growth and economic development ratio in order to develop effective public policy aimed at ensuring the quality and high standard of living in the state have been studied. According to the goal, the following methods of economic studies have been used: abstract and logical - to create aims and targets of the study; analysis and synthesis – to study the theoretical substantiation of the notions "economic growth" and "economic development" by various scientists; dialectical method – to generalize materials, to substantiate research results and conclusions formulation. The theoretical foundations of qualitative economic growth have been considered which is to be based on processes of intensification of economic development of the state due to factors providing not only quantitative growth but also qualitative changes. Objective necessity to develop the concept of a new quality of economic growth and transition of the national economy to the advanced development strategy on the innovative investment basis has been grounded. It has been proved that both economic development and economic growth have common goals –to ensure the quality and high standards of living of the population of the state. It has been grounded that economic growth is an important condition for economic development, since it is associated with the positive dynamics of changes of the absolute and relative indicators of real GDP (per capita) and with the formation of the social and economic and environmental conditions for the provision of qualitative changes of the living standard of the population. The obtained research results are the basis for further development of scientific evidences regarding ensuring qualitative economic growth and economic development of the regions and the country as a whole. Key provisions and conclusions can be used

in the educational process at higher educational establishments.

Keywords: economic growth, economic development, the quality of economic growth, structural changes, quality of life.

Одержано 06.03.2015 р.

УДК 330.341.1:330.322

Ульянченко Олександр Вікторович,
д.е.н., проф., член-кореспондент НААН,
завідувач кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу,
Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

Для забезпечення економічного відродження держави необхідно сформувавши ефективну систему взаємовідносин між наукою, державою і регіонами. Інновації та інвестиції в результаті їх комерціалізації є основою розвитку регіонів і держави. Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних підходів щодо інноваційно-інвестиційного розвитку економіки держави, визначення взаємозв'язку між інвестиційною та інноваційною політикою. Розглянуто обсяги інвестування та проведено оцінку рівня інноваційно-інвестиційного розвитку України. Обґрунтовано важливість формування стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку з метою залучення інвестицій, відновлення конкурентоспроможного виробництва, зростання зайнятості населення держави. Виявлено, що головними чинниками, які знижують рівень інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України, є: недостатній рівень валового нагромадження основного капіталу; високий ступінь зносу основних засобів; погіршення індексу інвестиційної привабливості; загальна політична та економічна нестабільність; негативні очікування підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності; недостатні обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну; низький рівень інноваційної активності підприємств поряд з незадовільним рівнем фінансування за рахунок коштів держбюджету; посилення тиску на бізнес з боку владних структур і зарегульованість ринку, корупція. Доведено, що для підвищення інвестиційної привабливості України важливе місце слід відвести моделюванню інвестиційного клімату. В процесі дослідження задекларовано об'єктивну оцінку загальної економічної ситуації у державі, що відображає системне уявлення про мотивацію поведінки іноземного інвестора і характеризує важелі впливу на остаточне рішення щодо перспектив інвестування. Формування інвестиційного клімату є безальтернативною основою підвищення ролі іноземного інвестування у процесах розвитку України та її інтеграції у світову економіку.

Ключові слова: інвестування, прогнозування обсягів інвестицій, прями іноземні інвестиції, економічний розвиток, інноваційно-інвестиційний розвиток, інвестиційна безпека.

ВСТУП

Постановка проблеми. Необхідною умовою сталого розвитку соціально-економічної системи є ідеї і знання, які повинні перетворюватися на нові джерела потужності, технології, системи управління. Можливість виходу України на траєкторію сталого розвитку все частіше пов'язують з переходом до інноваційно-інвестиційної моделі економіки. Дослідження проблем інноваційно-інвестиційної діяльності знаходиться в центрі уваги економічної науки. Це обумовлено тим, що в сучасних умовах інновації є вирішальним чинником формування національної конкурентоспроможності, а інноваційний процес є найважливішою домінантою економічного розвитку.

Для забезпечення економічного відродження держави необхідно сформувавши ефективну систему взаємовідносин між наукою, державою і регіонами. Інновації та інвестиції в результаті їх комерціалізації є основою розвитку регіонів і держави. Вони значною

мірою визначають найважливіші напрями наукової діяльності шляхом постійного врахування ринкових змін попиту і пропозиції в межах країни, загалом, та конкретних регіонів, зокрема. Економічне зростання регіонів, як передумова процвітання України, потребує вибору державою інноваційно-інвестиційної моделі економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі приділяється значна увага питанням стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку України. Проблемам формування інноваційно-інвестиційної системи в Україні присвячені праці М. П. Бутка, О. І. Гордуновського, Л. І. Федулової, І. І. Кукурудзи, М. П. Денисенка, Т. Є. Воронкової, С. В. Ладики та ін. Формуванню інвестиційно-інноваційної стратегії приділено багато уваги такими науковцями, як Н. І. Чухрай, Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. У цих роботах відображені різні аспекти інноваційно-інвестиційної політики держави, пов'язані зі стимулюванням інноваційної активності та